

Псевдозростання на фоні низької ресурсовіддачі, за сприятливої ринкової кон'юнктури завдяки відносній дешевизні ресурсів, через дотування їхніх цін державою на фоні недозавантаженості виробничих потужностей зумовлює зниження граничного продукту ресурсу, що вкрай знижує ресурсовіддачу економіки на застарілій технологічній базі.

Отже, з економічних позицій перехід до сталого розвитку означає нароощування стимулів до ресурсоефективності у сфері виробництва, тобто його інтенсифікацію за допомогою НТП і врахування шкоди завданої довкіллю.

На основі рівності *ГДР* і *ГВР* ринкова економіка виконує одну із своїх функцій – алокаційну, тобто спрямує ресурси туди, де від них отримується найбільша віддача. Надмірне втручання держави, зокрема на ресурсному ринку, пересовує цю рівновагу у бік збільшення випуску продукції низькотехнологічних галузей і нераціонального використання ресурсів.

Крім цього, ринок не враховує так звані зовнішні ефекти, шкоду завдану довкіллю. Тут завдання держави сприяти їхньому пом'якшенню, що автоматично забере у підприємства частину приросту продукції на подолання зовнішнього ефекту. Багатоукладність нашої економіки просто зводить нанівець всі теоретичні положення як економічного зростання, так і сталого розвитку.

Література

1. **Захарін С.** Стимулювання інноваційної активності корпоративних структур // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 41-48.
2. **Згуровський М.** Україна у глобальних вимірах сталого розвитку // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dt.ua/3000/3100/53397>.
3. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.
4. **Єфремов О.** Сталий чи гармонійний (з екосистемою) розвиток – чому віддати перевагу? // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 83-88.
5. **Петровська О.С.** Сучасна модель економічного розвитку національної економіки // Економічна Теорія. – 2008. – № 1. – С. 30-40.
6. **Попова В., Попов В.** Реалії та перспективи економічного зростання в Україні // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 23-29.
7. **Шумило І.** Якою є правда про економічне зростання в Україні? // Дзеркало тижня. – 2007. – № 19. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dt.ua/2000/2020/59278>.
8. **Геєць В.М.** Перспективи розвитку економіки України та можливий вплив на нього інноваційних факторів // Наука та наукознавство. – 2006. – № 3. – С. 24-28.
9. **Вовканич С., Семів Л.** Людський та інтелектуальний капітали в економіці знань // Вісник НАН України. – 2008. – № 3. – С. 13-23.
10. **Данилишин Б., Веклич О.** Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 13-23.
11. **Корнійчук Л.** Економічне зростання та сталий розвиток // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 82-90.
12. **Рибак С., Лазерник Л.** Фінансові аспекти економічного зростання в Україні // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 22-32.

УДК 330.117

Здобувач *О.Б. Осінська* – Львівська КА

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджено еволюцію поглядів на соціальне ринкове господарство в світовій економічній науці. Проаналізовано внесок українських економістів у концепцію світового ринкового господарства. Запропоновано визначення поняття "соціальна ринкова економіка".

Ключові слова: соціальне ринкове господарство, економіка, держава.

Competitor O.B. Osinska – L'viv commercial academy

Theoretical conceptions of social market economy

Evolution of looks on the social market economy in the world economic science is explored. Contribution of national economists in conception of world market economy is analyzed. Definition of notion "social market economy" is offered.

Keywords: social market economy, economy, state.

Одним із пріоритетних завдань держави в мовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки є надання соціальних прав і гарантій населенню. Ці конституційні норми виступають основними критеріями, що визначають вектор подальшого суспільного розвитку. Тобто всі процеси та явища в українській економіці потрібно розглядати з позицій зведення фундаменту соціально орієнтованої економіки. Визначення головних принципів її функціонування потребує ґрунтовних досліджень теоретичних аспектів соціального ринкового господарства.

Концепція соціального ринкового господарства не виникла сама собою, а стала закономірним результатом еволюції економічної науки. Вагома роль у розробленні концепції соціальної ринкової економіки належить таким ученим, як Ф. Бему, Л. Ерхарду, А. Мюллер-Армаку, В. Ойкену, В. Репке, А. Рюстову. Окремі проблеми формування і розвитку соціального ринкового господарства завжди були в центрі уваги провідних українських учених: О. Амоші, Г. Башнянина, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Деркача, Б. Панасюка, А. Сіленка, В. Скуратівського, Г. Стеблій, В. Удовиченка, В. Черняка, С. Чистова й ін. Проте не можна стверджувати, що вже створено цілісну концепцію соціальної ринкової економіки. На сьогодні розвинуто низку її фундаментальних положень, вивчення і практичне застосування яких дасть змогу побудувати соціально орієнтовану ринкову економіку України.

Метою роботи є дослідження теоретичних концепцій соціального ринкового господарства. Для її досягнення визначено такі завдання: з'ясувати економічний зміст соціальної ринкової економіки, розглянути її особливості й обґрунтувати напрями формування і розвитку соціального ринкового господарства в Україні.

Теоретичні основи соціально зорієнтованої форми ринкової економіки заклали дві групи економісти двох груп у німецькому ліберальному русі 40-50-х років (табл. 1). З одного боку, ордоліберали, або представники Фрайбургської школи, на чолі з Вальтером Ойкеном (1891-1950 рр.) і Францом Бемом (1895-1977 рр.), з іншого – прихильники соціальної ринкової економіки, серед яких Альфред Мюллер-Армак (1900-1978 рр.) та Людвіг Ерхард (1897-1977 рр.).

Значний внесок у процес формування і реалізації концепції соціального ринкового господарства зробили німецький соціолог Александр Рюстов (1885-1963 рр.) та Вільгельм Репке (1899-1966 рр.). Погляди ордолібералів і представників ліберального інтервенціонізму на роль держави мали значні розбіжності, проте саме їх покладено в основу концепції соціального ринкового господарства.

Табл. 1. Теоретичні концепції соціального ринкового господарства

1. Неолібералізм	1.1. Лібераль- ний інтервен- ціонізм	1.1.1. Суспільно-політичний неолібералізм Вільгельм Репке: "Укріпляти сили суспільної інтеграції!"
		1.1.2. Неолібералізм у ринковій політиці Александра Рюстова: "Підтримувати структурні зміни шляхом сприяння пристосова- ності господарських суб'єктів!"
		1.1.3. Соціальний неолібералізм Альфреда Мюллер-Армака: "Поставити ринкове господарство на службу соціальному!"
	1.2. Ордолібералізм Вальтера Ойкена та Франца Бема: "Створити і підтримувати конкурентний порядок!"	
Соціальне ринкове господарство Людвіга Ерхарда: "Систематична економічна політика, яка сприяє свободі!"		

Примітка: Джерело [1].

Поняття соціальної ринкової економіки (*Soziale Marktwirtschaft* – нім.) введено в науковий обіг 1947 р. у праці Альфреда Мюллер-Армака "Регулювання економіки та ринкове господарство". Автор визначив, що "соціальне ринкове господарство – це соціально-економічний устрій", за якого "цілеспрямовано організована економіка вільного ринку, що зберігається внаслідок регулювальної системи конкуренції, надає більш надійну гарантію соціального прогресу – особливо тому, що соціальний прогрес на основі вільної системи, завдяки свідомому розробленню заходів, що відповідають принципам вільного ринку, та перерозподілу доходів через державний бюджет, коли розвиток конкуренції формує економічну базу для соціальних заходів, може бути організованим більш ефективно" [2, с. 262-283].

Серед основних умов створення соціальної ринкової економіки автор визначав:

- створення центральних адміністративно-правових органів, які під власну відповідальність забезпечують здійснення економічної та фінансової політики;
- здійснення податкової реформи шляхом зниження податкового навантаження до рівня, що стимулює особисту економічну зацікавленість в розширенні виробництва;
- реформування фінансової системи шляхом радикального зниження витрат і забезпечення бюджетної рівноваги для запобігання заборгованості;
- здійснення антимонопольної політики для усунення можливих зловживань влади в економіці;
- заміну тотально регульованої економіки соціальною ринковою економікою [3].

Альфред Мюллер-Армак розглядав соціальне ринкове господарство як таке, що визначає основу економічної та соціальної політики. Сутність соціального ринкового господарства він вбачав у тому, щоб на протигагу політиці економічного контролю, яка гальмує вільну ініціативу, з одного боку, та неконтрольованому ринковому механізмі, з іншого, запропонувати "соціальне рішення", що охоплює інші завдання.

Практична модель соціального ринкового господарства (соціально орієнтованої ринкової економіки) знайшла відображення в реформах західнонімецької економіки кінця сорокових – початку п'ятдесятих років минулого сторіччя.

Міністр народного господарства ФРН Людвіг Ерхард визначав позицію соціального ринкового господарства так. В основу соціального ринково-

го господарства закладено свободу та відповідальність індивіда. Заходи державного регуляторного впливу повинні бути спрямовані на поєднання свободи, порядку, індивідуалізму та колективізму в гармонійну єдність. Мета – забезпечення кожного індивіда потрібним мінімумом і створення умов, за яких кожен із них мав би змогу отримати максимум. Пізніше він висловиться таким чином щодо підсумків реформ: "Соціальне ринкове господарство, яке має місце у ФРН, може вимагати того, щоб політика рахувалася з ним, як з важливим чинником, який визначає і відображає будівництво нашої демократичної держави. Ця економічна політика зуміла у найкоротший час провести безпрецедентну в історії відбудовну роботу. За допомогою цієї політики нам не тільки вдалося дати роботу та їжу населенню, котре збільшилось на одну чверть, але й підняти добробут цих людей на такий рівень, що перевищує рівень кращих довоєнних років" [4].

Поєднання соціальних і ринкових цілей, забезпечення ситуації коли соціальні показники досягаються за рахунок економічних і навпаки, і розкриває сутність соціально орієнтованої економіки. Л. Ерхард із цього приводу писав: "Сутність соціального ринкового господарства тільки тоді можна вважати цілком досягнутою, коли відповідно зі зростаючою продуктивністю одночасно знижуються ціни, забезпечуючи справжнє підвищення реальної заробітної плати" [4]. Іншими словами, соціально-орієнтована ринкова економіка, чи соціальна ринкова економіка, це особлива високорозвинена форма ринкової економіки. Вона дає змогу найповніше поєднати принцип вільного ринкового господарювання з принципом соціальної справедливості.

У контексті зазначеного потрібно звернути увагу на думку Л. Ерхарда, який зазначав, що всі зусилля соціальної політики повинні спрямовувати на те, щоб кожну людину захистити від усіх життєвих негараздів. Подібної думки дотримується і В. Гутник: "... найкращий соціальний порядок наявний не там, де шляхом перерозподілу суспільного продукту забезпечується максимально широка соціальна підтримка, а там де таку підтримку потребує мінімальна кількість громадян" [5].

Абсолютно невірним буде трактування соціально орієнтованої економіки як такої, в якій найбільш вагомою функцією держави буде перерозподільна функція, яка дає змогу усунути наявну диференціацію доходів у суспільстві та ліквідувати полюси бідності та заможності.

У сучасних умовах під соціальною ринковою економікою розуміють економічну суспільну систему, яка забезпечує високу ефективність ринкової економіки та на цій основі гарантує громадянам країни максимум соціальної справедливості, забезпеченості й соціально-економічного прогресу [6]. Соціальна ринкова економіка (соціально орієнтований ринок) визначається як економіка, яка організована на основі ринкової саморегуляції, за якої координація дій відбувається на основі взаємодії на ринках вільних приватних товаровиробників і вільних індивідуальних споживачів.

На нашу думку, соціально орієнтована ринкова економіка є системою організації соціальних завдань держави, окремих соціальних груп і громадян, а також економічних засобів і механізмів їхнього досягнення, що, своєю чергою, підвищує ефективність функціонування економіки на будь-якому рівні.

Важлива особливість цієї системи полягає в тому, що це визначена форма ринкового господарювання, що керується і координується державою так, що кінцеві завдання господарювання підпорядковуються не інтересам одних тільки власників засобів виробництва, але також й інших громадян (рис. 2).

Рис. 2. Схема узгодження понять, внаслідок аналізу та синтезу яких було виведено поняття "соціальної ринкової економіки"

На наш погляд, соціально орієнтована ринкова економіка – це певний тип економічної системи, яка відрізняється високим рівнем економічного, політичного, соціального розвитку та забезпечує досягнення високого рівня добробуту і якості життя, соціальної справедливості та захищеності.

Характерними ознаками соціально орієнтованого ринку є:

- плюралізм форм власності;
- державне втручання в економічні процеси та відносини за умови виникнення небезпеки;
- втручання держави у розподіл особистих доходів за допомогою податків – від найбільш заможних до незабезпечених і малозабезпечених верств;
- наявність розвиненої системи соціального забезпечення;
- отримання державних виплат безробітними, пенсіонерами й іншими категоріями населення;
- формування середнього класу.

На відміну від примусово спрямовуючого господарства, де немає механізму виявлення споживчих переваг і основні господарські рішення приймають у верхніх ешелонах влади, в соціально орієнтованій ринковій економіці важливу роль відіграє вільне ціноутворення на базі наявного співвідношення попиту і пропозиції в умовах економічно справедливої конкуренції. Основною економічною політикою є досягнення економічного піднесення в умовах ефективного використання обмежених ресурсів для задоволення соціальних потреб суспільства [7].

Варто зазначити, що українські та російські економісти дедалі більше уваги приділяють запровадженню принципів соціально орієнтованої економіки в практику господарювання. Питанням соціальної орієнтації ринкових реформ багато уваги приділяє В.М. Геєць, причому звертають на себе увагу досить негативні відзиви економіста щодо методів і наслідків здійснення реформ. Автор відзначає: "Курс на перехід до соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні, який був узятий з початку 90-х років і набув особливої

інтенсивності з кінця 1994 р., не дав істотних позитивних змін у контексті забезпечення економічного зростання" [8, с. 4]. Серед причин економіст виділяє невідповідність суспільства до подібних реформ: "реалізація ліберальної ідеї ставить перед людиною необхідність формування власної поведінки згідно з самостійним вибором, а це потребує наявності навичок, поки що відсутніх у більшості громадян. За таких умов великій кількості людей права і свободи, які вони отримали (часто за формою, а не змістом), стають непотрібними й неприйнятними, втрачається звична стабільність". Саме тому, на думку автора, результативність здійснених реформ та ефективність отриманої моделі буде визначатися тим, "... наскільки вдасться розв'язати нагромаджені суперечності і при цьому розширити соціальну базу підтримки ініційованих зверху реформ та значно підвищити рівень економічної активності населення" [8, с. 7].

Причини критичного ставлення потрібно шукати в різниці соціально-економічних умов, які покладено в основу економічних перетворень. Формування принципів соціально орієнтованої ринкової економіки на основі вже сформованих і зрозумілих для суспільства ринкових принципів господарювання потребує абсолютно інших механізмів і напрямів, ніж їх формування в умовах економіки перехідного типу. Варто погодитися з думкою Ніколь Біггарт стосовно того, що соціальна орієнтація має глибокі корені та важко піддається змінам. Автор вважає, що будь-які зміни "повинні починатися з дослідження місцевої моделі соціальної організації, найбільш значущих соціальних угруповань і організаційної логіки" [9].

Аналогічними є думки й окремих українських економістів. Зокрема, А. Деркач та Б. Панасюк вважають, що формування принципів соціальної ринкової економіки повинне ґрунтуватися на історичних і духовних цінностях нації, категоріях географічного та геополітичного простору, поєднанні ринкових факторів і ролі держави в регулюванні економіки [10, с. 11]. О.І. Амоша, М.Д. Прокопенко та Є.Т. Іванов зазначають, що "переймаючи зарубіжний досвід і досягнення, економісти повинні діяти так, щоб не порушувати сформований баланс суспільних інтересів на шкоду соціальної складової економічного зростання" [11, с. 476].

Отже, теоретичне підґрунтя концепції соціального ринкового господарства закладено в працях німецьких економістів. Подальші наукові дослідження соціально орієнтованої ринкової економіки стали наслідком еволюції світової економічної думки.

Послідовність і спрямованість сучасних соціально-економічних перетворень в Україні повинна мати максимально послідовний характер. На першому етапі соціальна зорієнтованість повинна бути наслідком економічного розвитку. Лише стабільна високорозвинена ринкова економіка спроможна забезпечити наявність потрібних державних фінансових ресурсів, які й забезпечують соціальну гармонію суспільства. Надалі, на фоні покращення соціальних характеристик розвитку країни, можливим є перехід до іншої форми економічного зростання, в основу якої закладено високі соціальні параметри. Поряд із цим, вибір моделі соціально орієнтованої ринкової економіки повинен врахувати вихідні умови перетворень (стан розвитку економічної систе-

ми, розвиток її реального та фінансового секторів, історичні й економічні умови розвитку соціальної сфери, механізм державного регуляторного впливу), а відповідно й завдань, і шляхів досягнення поставленої мети.

Література

1. Нуреев Р.М. Теория и практика социального рыночного порядка в Германии и возможности её применения в России / Р.М. Нуреев. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mirkin.ru>.
2. Мюллер-Армак А. Принципы социального рыночного хозяйства / А. Мюллер-Армак / Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии. – СПб. : Экономическая школа, 1999. – 368 с.
3. Давыдова Т.Е. Концепция социального рыночного хозяйства: формирование, развитие, современный период / Т.Е. Давыдова. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ecsocman.edu.ru>.
4. Эрхард Л. Благополучие для всех / Л. Эрхард. – М. : Изд-во "Дело", 2001. – 352 с.
5. Гутник В.П. Социальное государство / Социальный порядок и проблемы его реформирования // Политика хозяйственного порядка в Германии / В.П. Гутник: РАН, Ин-т мир. экономики и межд. отношений. – М. : ЗАО "Изд-во "Экономика", 2002. – 271 с.
6. Васина Л.Л. Социальное рыночное хозяйство: словарь терминов / Л.Л. Васина. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 192 с.
7. Библиотека Восводина. Економічна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.enbv.narod.ru>.
8. Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні / В. Геєць // Економіка України. – 2000. – № 1. – С. 4-11.
9. Биггарт Н. Социальная организация и экономическое развитие / Н. Биггарт. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ecsoc.msses.ru>.
10. Деркач А. Концепція побудови соціальної ринкової економіки / А. Деркач, Б. Панасюк // Банківська справа. – 1999. – № 1(25). – С. 11-18.
11. Амоша А.И. Каноны рынка и законы экономики. – Кн. 4. Процесс распределения и общественные отношения / Амоша А.И., Прокопенко Н.Д., Иванов Е.Т. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. – 546 с.

УДК 336.27

*Доц. Н.Б. Ярошевич, канд. екон. наук; студ. І.А. Хайдукова –
НУ "Львівська політехніка"*

РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПЕРСПЕКТИВА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Розглянуто поділ управління державним боргом України поетапно за причинами і наслідками; виділено етап загрози втрати боргової безпеки; обґрунтовано потребу зменшення внутрішніх і зовнішніх державних позик.

Ключові слова: державний борг, місцеве самоврядування, етапи розвитку.

*Assoc. prof. N.B. Yaroshevych; stud. I.A. Haidukova –
NU "L'vivs'ka Politekhnik"*

Retrospective view and prospect of management of Ukraine national debt

The division of management of the national debt of Ukraine was considered by the stages of the causes and effects; the stage of threat of a loss of promissory safety was selected; the necessity of diminishing of internal and external state loans was grounded.

Keywords: national debt, local government, stages of development.